

Le Corbusier (1887–1965), eredeti nevén Charles Edouard Jeanneret, svájci származású francia építész munkássága meghatározó hatással volt a huszadik század építészeti fejlődésére. Városépítésként, teoretikusként, festőként, szobrászként és bútortervezőként egyaránt alkotott. 30 éves koráig szülővárosában, La Chaux-de-Fonds-ban, „a világ óragyártásának központjában” élt. 13 éves korától a város iparművészeti iskolájában tanult óralapvésnökséget, majd rajzot oktatott. Az iskola igazgatója, Charles L'Eplattenier festő biztatására fordult az építészet felé, aki az iskola fokozatos bővítésén fáradozott felsőbb iparművészeti és építészeti osztályokkal. A fiatal Jeanneret René Chapallaz építész irodájában ismerkedett meg az építészet gyakorlati oldalával és 1907-ben építette fel első, szecessziós házát (Fallet-villa, La Chaux-de-Fonds). Elméleti és gyakorlati iparművészeti és építészeti ismereteit 1907 és 1911 között több tanulmányúton bővítette. Lyonban meglátogatta az „Une Cité industrielle” tervén dolgozó Tony Garnier-t. Firenzében a reneszánsz festészetet és építészetet, Bécsben Otto Wagner, Josef Hoffmann és a Wiener Werkstätte műveit tanulmányozta, Párizsban pár hónapig August Perret-nél, a vasbeton építészettől dolgozott, Münchenben Theodor Fischer közvetítésével megismerte a Német Werkbundban tömörülő reformmozgalom több kulcsszemélyiségét, köztük Peter Behrenst és Hermann Muthesiust. Hellerauban meglátogatta Heinrich Tessenow oktatási központját. Öt hónapot dolgozott Berlinben Behrens irodájában, megismerte Mies van der Rohe-t, majd Walter Gropiust. Iskolája megbízásából pontosan beszámolt Behrens és társai „kultúrharcáról”, az AEG számára végzett ipari formatervezésről: *Etude sur le mouvement d'art décoratif en Allemagne* (Tanulmány a németországi

Le Corbusier

Építészet vagy forradalom

(Részlet)

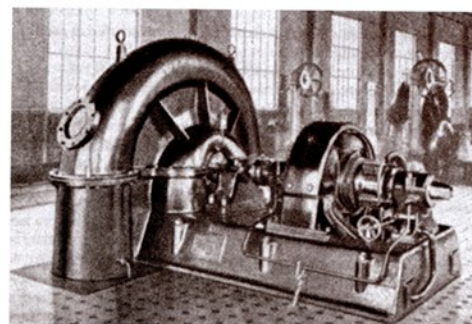
iparművészeti mozgalomról, 1912). Keleti utazásán Ausztrián és Magyarországon keresztül (ahol főleg a népművészet érdekelte) eljutott Isztambulba és Athénbe, látta a Hagia Sophiát és az Akropoliszt. 1914-ben, a világháború kitörése előtt Kölnben megnézte a Werkbund kiállítását. Ekkor zajlott a közgyűlésen Hermann Muthesius és Henry Van de Velde tipizálásvitája. Még ebben az évben, a világháború pusztításainak gyors helyreállításához megtervezi Domino-ház rendszerét, amelyben a tömeggyártásra szánt típus vasbeton tartószerkezet teljesen különválik a terhet nem viselő, s így a konkrét igények szerint szabadon alakítható külső és belső falszerkezettől. Rendszerével alacsony beépítésű, esetleg sorházas lakótelepeket képzelt el, de megvalósításukhoz nem sikerült megbízót találnia. Már ekkor foglalkoztatták a városépítés kérdései is. 1917-ben a Schwob-villa felépítése után végleg elhagyta szülővárosát és Párizsban telepedett le. Megismerkedett Amédée Ozenfant festővel, aki autókarroszéria-tervezéssel és művészeti cikkek írásával is foglalkozott. Vele és Paul Dermée költővel alapították meg „az élő esztétikának szentelt” kulturális havilapjukat, a *L'Esprit Nouveau*-t (1920–1925). Ebben kezdi Jeanneret a Le Corbusier nevet használni. 1920-ban és 1921-ben megjelent építészeti cikkeit adta ki 1923-ban kissé átdolgozva *Vers une architecture* (Új építészet felé, 1981) című könyvében, amely egyszerre a nemzetközi építészeti avantgárd emblematikus vezéregyéniségévé avatta. A tanulmányútjain meglátogatott híres építészettörténeti alkotások, kora mérnöki művei és a modern élet új eszközei tanulságait egy új építészeti esztétika megfogalmazásához rendszerezte. Az iparosítást és tipizálást alkalmazó korszerű lakás- és városépítést, a tömegigények kielégítését tette kora programjává. Az amerikai gabonasilók, a turbinák, az autók és a léghajók fotói, mint a modern esztétika példái, a Werkbund évkönyveiben már korábban feltűntek, de Le Corbusier volt az, aki megteremtette a progresszív törekvések átütő erejű szintézisét, amely a modern mozgalomnak az elkövetkezendő évtizedekre világos programot adott.

Irodalom: *L'Esprit Nouveau. Le Corbusier und die Industrie 1920–1923*. Kiállítási katalógus, koncepció: Stanislaus von Moos, szerk.: Rut Föhn. Berlin, Ernst und Sohn, 1987.

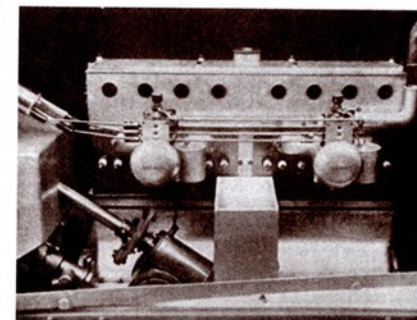
Első megjelenés: Le Corbusier: *Vers une architecture*. Paris, Crès, 1923.
Szövegforrás: Le Corbusier: *Új építészet felé*. Fordította: Rozgonyi Ádám. Budapest, Corvina, 1981, 233–238. o.

Új kor csak akkor köszönt ránk, ha az előkészítés láthatatlan munkája befejeződött. Ma az ipar kialakította a maga eszközeit. Ma a vállalat módszert változtatott. Ma az építkezés megtalálta lehetőségeit. Ma az építészet kódrendszere megváltozott. Az ipar kialakította a maga eszközeit; meggyőző példákat az e sorokat kísérő illusztrációk mutatnak: az ilyen eszköztár alkalmas arra, hogy jólétet teremtsen és megkönnyítse az emberi munkát. Ha ezt a megújulást szembeállítjuk a múlttal, akkor itt a forradalom. Ma a vállalat módszert változtatott; ma több szempontból súlyos felelősség terheli: költségek, határidők, a mű tartóssága. Számptalan mérnök ül az irodákban, számolnak, intenzíven felhasználják a gazdaság törvényeit, és két ellentétes faktort igyekeznek összehangolni: az olcsóságot és a jó minőséget. Minden kezdeményezés forrása az értelem, és elvárjuk a merész újításokat. A vállalkozás erkölcsisége megváltozott: a nagyvállalat ma egészséges és erkölcsös szervezet. Ha ezt a tényt szembeállítjuk a múlttal, forradalmat látunk a módszerben és a vállalkozások nagyságában. Az építkezés megtalálta lehetőségeit, azokat a lehetőségeket, amelyek önmagukban módot adnak a szabadságra, amelyet a megelőző évezredekben hiába kerestek. A számítás és a találmányosság minden lehetséges, ha megvan a hiánytalan eszköztár, és ez most már megvan. A beton és a vas teljesen átalakította az eddig ismert építési eljárásokat, és az a pontosság, amellyel ezeket az anyagokat az elmélethez és a számításához igazítják, azért ad naponta bátorító eredményeket, mert egyfelől sikeres, másfelől külseje a természeti jelenségekre utal és szüntelenül a természetben tapasztaltakat idézi. Ha szembenézünk a múlttal, észrevesszük, hogy új formulákat, új képleteket fedeztünk fel, amelyeket csak ki kell aknáznunk, és amelyek, ha szakítunk kialakult rutinunkkal, az eddigi elkerülhetetlen ellentétek helyett igazi felszabadulást hoznak. Az építkezés módszereiben lezajlott a forradalom.

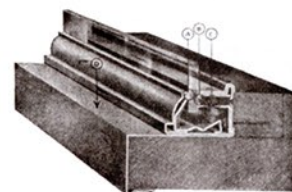
Az építészet kódrendszere megváltozott. Az építkezés újításai olyan jellegűek, hogy a bennünket fogva tartó régi stílusok már nem elégségesek; a ma használt anyagok már nem a dekorátorok szabad prédái. Annyi új van a formákban, ritmusokban, amelyeket építési eljárások tesznek lehetővé, annyi újdonság van az előírásokban a legújabb ipari, bérletés- és urbanisztikai programok követelményeiben, hogy legnagyobb meglepetésünkre végre érvényre jutnak az igazi építészet mélyén gyökerező törvények, a tömeg, a ritmus és az arány; a stílusok már nem léteznek, túl vagyunk rajtuk, s ha még nyug-

Rateau ventilátorok, teljesítményük: 59 000 m³/óra.
Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

A Bugatti motorja. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

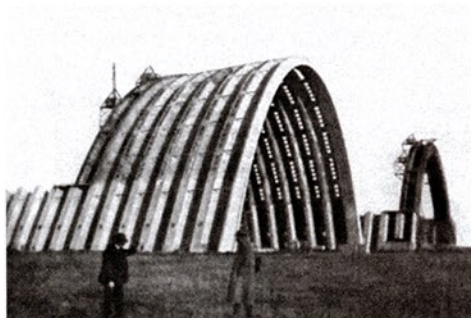
Chicagói ablakszerkezet: iparosítás. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

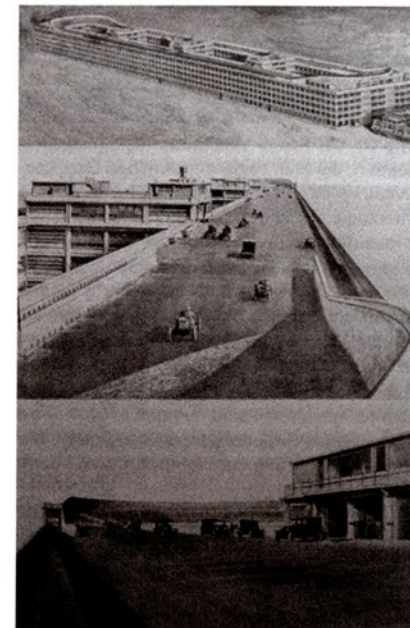
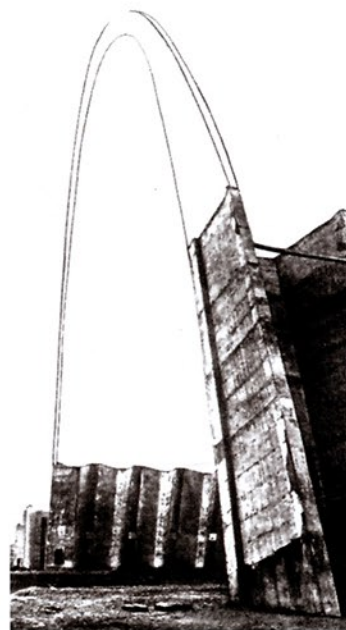
Zeppelin léghajó. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

A Limousin és Freyssinet Művek. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

Nagy Zeppelin hangár az orlyi repülőtéren. Terv és kivitelezés: Limousin és Freyssinet. Szélessége 80 m, magassága 56 m, hosszúsága 300 m. A párizsi Notre-Dame hajójának szélessége 12 m, magassága 35 m. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

A torinói Fiat Művek épületei, a tetőn autópálya. Le Corbusier: *Vers une architecture*. Párizs, 1923

talánítanak is olykor, már csak élőködnek. Ha szembenézünk a múlttal, megállapíthatjuk, hogy negyven évszázad építészetének jelzőkkel és intézkedésekkel teleaggatott kiöregedett kódrendszere már nem érdekkel bennünket, már nem tartozik ránk; megtörtént az értékek felülvizsgálata, az építészet fogalmában lezajlott a forradalom.

A mindenfelől ható reakciók által nyugtalanított modern ember egyfelől érzi a rendszeresen, logikusan, áttekinthetően kiteljesedő világot, amely tökéletes formába hozza létre a hasznos és hasznosítható tárgyakat, másfelől pedig önmagát érzi bizonytalanak a régi ellenséges környezetben. Ez a környezet a fészke: városa, utcája, háza, lakása ellene fordul, és mert hasznosíthatatlan, lehetetlenné teszi számára, hogy pihenésében ugyanezt a szellemi utat járja be, mint munkájában, és megghiúsítsa azt is, hogy a pihenés alatt szervesen fejlődjön léte, azaz családot alapítson és – mint a földkerekség minden állata és az elmúlt korok embere – szervezett családban éljen. A társadalom ily módon részt vesz a család elpusztításában, és reszketve veszi észre, hogy ebbe maga is belepusztul. Nagy ellentét uralkodik, a modern szellem parancsa és a századok óta felhalmozott fojtó hulladékhegy mögött.

Az alkalmazkodásnak olyan gondja ez, amelyben életünk objektív kísérői forognak kockán. A társadalom nagyon kíván valamit, amit vagy megkap, vagy nem. Minden ebben rejlik: minden attól az erőfeszítéstől és figyelemtől függ, amelyre képesek vagyunk, illetve amelyet a riasztó szimptomáknak szentelünk.

Építészet vagy forradalom.

El lehet kerülni a forradalmat.